

Wojciech Osial

Katechetyka w spotkaniu z pedagogiką

Studia Katechetyczne 9, 125-140

2013

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH OSIAŁ
WYŻSZE SEMINARIUM DUCHOWNE
ŁOWICZ

KATECHETYKA W SPOTKANIU Z PEDAGOGIKĄ

Katechetyka jako refleksja naukowa nad katechezą w szczególny sposób wiąże się z dwiema grupami nauk: teologicznymi i pedagogicznymi. W podejmowanej refleksji przedmiotem analizy jest związek katechetyki z pedagogiką, czyli – używając określenia ks. E. Albericha – uwaga zostaje skoncentrowana na pedagogicznej duszy katechetyki¹. Ten pedagogiczny wymiar katechetyki jest tematem szerokim i wieloaspektowym, dlatego też wymaga kilku wstępnych wyjaśnień. Pozwolą one, z jednej strony, ukazać złożoność i trudność problemu, a z drugiej, wprowadzą w treść i zakres podejmowanej problematyki.

Wpływy pedagogiki w katechezie, chociaż są bardzo pożądane i w pełni usankcjonowane, to ich zakres i rola w procesie formacji wiary są różnie postrzegane. Widać to w rozwoju katechetyki w ostatnich dwóch wiekach, jak i we współczesnej refleksji katechetycznej. Akcenty pedagogiczne w niektórych refleksjach dominują nad akcentami teologicznymi, w innych zaś ustępują im pierwszeństwa. Niekiedy zaś treści pedagogiczne są tak silne, że rodzą nawet nowe równoległe gałęzie refleksji naukowej, czego dowodem może być pedagogika religijna. Po dzień dzisiejszy trwają dyskusje rodzące różnego rodzaju stanowiska i poglądy. Z pewnością ta różnorodność spojrzeń jest bogactwem, ale rodzi też liczne trudności w jednoznacznym określeniu owej pedagogicznej duszy katechetyki.

Podjęty temat wymaga bliższego wyjaśnienia samego pojęcia pedagogiki. Pedagogika wprowadza w bardzo bogaty obszar procesu nauczania i wychowania człowieka. W jej obrębie występuje wiele różnych jej subdyscyplin (pedagogika ogólna, teoria wychowania, dydaktyka), a sam proces nauczania i wychowania może być studiowany z odniesieniem do wielu różnych nauk (psychologia, socjologia, nauki o komunikacji). Wszystko to sprawia, że w katechetyce pod pojęciem pedagogicznej duszy katechetyki często rozumie się właśnie taki szeroki kontekst odniesień pedagogicznych. Nie sposób odnieść się tutaj do wszystkich tych zagadnień, dlatego też podejmowana refleksja siłą rzeczy przyjmuje charakter ogólny. Świadomie pomija się bliższe relacje katechetyki z dydaktyką, z całym wymiarem

---

¹ Zob. E. Alberich, *Katecheza dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, Warszawa 2003, s. 13-15.

psychopedagogicznych uwarunkowań katechezy oraz z innymi dyscyplinami pedagogicznymi. Wszystkie te relacje z pewnością zasługują na odrębne refleksje.

Wydaje się, że w poszukiwaniu relacji katechetyki z pedagogiką główne pytanie powinno dotyczyć nie tyle problemu samej konieczności pedagogiki w katechetyce, gdyż kwestia ta jest zasadniczo oczywista dla wszystkich, ile powinno się raczej pytać o rolę czy funkcję, jaką pedagogika spełnia w odniesieniu do zadań katechezy i całego jej wymiaru metodologicznego. Jest to pytanie o to, czy obecność pedagogiki wpisuje się w samą naturę nauczania katechetycznego, czy też pełni w tym nauczaniu jedynie rolę drugorzędną i pomocniczą? Pytania te są fundamentalne dla określenia miejsca pedagogiki w katechetyce. Postawione kwestie rodzą dalsze pytania o formę czy model relacji pedagogiki z katechetyką. Jakie kryteria należy też przyjąć, aby obecność pedagogiki była owocna i nie przynosiła szkody oryginalności aktu wiary? Z pewnością wiele kwestii wymaga tutaj poważnego namysłu i rodzi szereg pytań pod adresem katechetyki.

Niniejsza refleksja nie ma na celu udzielenia wyczerpujących i definitywnych odpowiedzi na wszystkie powyżej postawione pytania, gdyż są to kwestie złożone i wymagają wielu obszernych studiów. Jest to próba dokonania jedynie ogólnego zarysu problemu przez wskazanie kilku zagadnień, które przybliżą problem i zmotywują do dalszych poszukiwań. Refleksja zostanie dokonana w następujących punktach: najpierw nastąpi krótkie spojrzenie na historię rozwoju relacji katechetyki z pedagogiką, potem zaś zostaną omówione główne płaszczyzny oddziaływania pedagogiki w katechezie, kryteria obecności pedagogiki w katechezie, interdyscyplinarność katechetyki i różnorodność relacji z pedagogiką, a na koniec wyzwania pod adresem dalszego rozwoju katechetyki.

1. Spojrzenie w przeszłość: katechetyka zawsze szukała pedagogiki

W historii katechetyki można wskazać na różne wydarzenia i refleksje, które pozwalają stwierdzić, że katechetyka od samego początku szukała wsparcia w pedagogice. Niestety, to poszukiwanie relacji z pedagogiką nie zawsze odbywało się bez napięć i konfliktów w odniesieniu do teologicznych założeń katechetyki.

Katechetyka już w drugiej połowie XVIII wieku, czyli u początków swoich narodzin², nieustannie szukała autonomii w stosunku do teologii pastoralnej i tym

² Powszechnie przyjmuje się, że narodziny katechetyki wiążą się z decyzją cesarzowej Austrii Marii Teresy, która w ramach reformy szkolnictwa austriackiego wprowadziła w 1774 roku nauczanie katechetyki jako odrębnej dziedziny naukowej. Katechetyka była nauczana w ramach teologii pastoralnej. Zob. P. Braidò, *Lineamenti di storia della catechesi e dei catechismi. Dal tempo delle riforme all'età degli imperialismi (1450-1870)*, Leumann (Torino) 1991, s. 325-327; J. Charytański, *Katechetyka*

samym zwracała się ku pedagogice. Znaczącym jest fakt, że według *Dekretu tworzenia seminariów duchownych – generalnych i pomocniczych* zatwierdzonego w Austrii w 1783 roku, nauczycielem katechezy nie był teolog pastoralista, ale oddzielny nauczyciel. W 1790 roku w otwieranych seminariach biskupich nauczanie katechetyki było już oddzielone od teologii pastoralnej. Często było ono powierzane nauczycielom pedagogiki. W prowincjonalnych czteroklasowych szkołach normalnych kształcących nauczycieli (*Normalschule*) studiowanie katechetyki miało większe nachylenie pedagogiczne niż teologiczne³.

Ważnym momentem w rozwoju relacji katechetyki z pedagogiką był nurt katechetyki dydaktycznej w końcu XIX wieku i w pierwszej połowie XX wieku. Przykładem takiej dydaktycznej wizji katechetyki była tzw. metoda monachijska bazująca na świeckiej dydaktyce J. F. Herbarta i jego teorii stopni formalnych⁴. To wprowadzenie kanonów pedagogiki świeckiej w środowisko wychowania religijnego nie odbyło się bez protestów. Pierwsze próby dokonywane w 1901 roku przez ks. H. Stieglitza były przez niektórych nazywane „rozdrażnioną pedanterią” pełną wpływów myślicieli liberalnych i pedagogów modernistycznych⁵. Nowa metoda indukcyjna była oskarżana o niezgodność z zasadami wiary, o pogardę dla dogmatu i poniżanie łaski⁶. Polemika, która trwała dobrych dziesięć lat, uspokoiła się dzięki zrównoważonym poglądom katechetyka i pedagoga ks. J. Göttlera, a zwłaszcza pedagoga katolickiego O. Willmanna, którzy potrafili umiejętnie wkomponować herbartowskie schematy w środowisko katechezy⁷.

---

a teologia praktyczna, AK 66 (1974) z. 2, s. 228-229. J. Gevaert precyzuje i dopowiada, że pierwszy kurs katechetyki miał miejsce dużo wcześniej, bo już w 1567 r. na fakultecie teologicznym w Uniwersytecie Katolickim w Lowanium w Belgii. Nauczanie katechetyki było fundacją króla hiszpańskiego Filipa II. Zob. J. Gevaert, *Studiare catechetica*, Roma 2009, s. 20.

³ Zob. P. Braido, *Lineamenti di storia della catechesi e dei catechismi*, s. 330-334.

⁴ Punktem wyjścia dla opracowania teorii katechetyki nie było objawienie Boże i Kościół, ale czysto świeckie i formalne pojęcie nauczania. Zob. F. Blachnicki, *Katechetyka fundamentalna*, Warszawa 2006, s. 27. Wprowadzenie metody monachijskiej było zasługą niemieckich i austriackich katechetów J. Göttlera, A. Webera, H. Stieglitza, O. Willmanna i braci W. i J. Pichlerów. Stopnie formalne stanowiące schemat nauczania lekcyjnego były następujące: wprowadzenie do pracy, poglądowe przedstawienie materiału przy pomocy opowiadania czy obrazu, pogłębienie i wyjaśnienie prawdy, syntetyczne streszczenie treści i aplikacja prawdy w życiu. R. Murawski, *Etapy rozwoju katechezy*, AK 71 (1978) z. 417, s. 54; T. Panuś, *Główne kierunki katechetyczne XX wieku*, Kraków 2001, s. 31-45.

⁵ Zob. R. Englert, *Die Rezeption von Pedagogik und Psychologie*, „Katechetische Blätter” 112 (1987), s. 438.

⁶ Zob. A. Gleissner, *Die Münchener Methode im Spiegel zeitgenössischer Auseinandersetzungen*, „Katechetische Blätter” 112 (1987), s. 431.

⁷ Zob. R. Englert, *Die Rezeption von Pedagogik und Psychologie*, s. 438. To ukierunkowanie na dydaktykę nauczania widać także w refleksji polskich katechetyków ówczesnego okresu. Walenty

Innym ważnym momentem były narodziny kierunku pedagogicznego w katechezie w pierwszej połowie XX wieku. Zauważono, że dziecko należy uczyć nie tylko prawd religijnych, ale przede wszystkim wychowywać religijnie i moralnie. W katechezie zaczęły dominować problemy wychowawcze⁸. Wiąż katechetyki z pedagogiką stała się tak silna i bliska, że katechetyka zaczęła być nazywana pedagogiką religijną. I tak dla przykładu, ks. J. Göttler (1874-1935) w środowisku języka niemieckiego czy też w Polsce ks. Z. Bielawski (1877-1939) nazywają katechetykę pedagogiką religijno-moralną⁹.

Innym charakterystycznym momentem było bardzo silne oddziaływanie nauk humanistycznych zaraz po zakończeniu II wojny światowej, szczególnie wpływ psychologii w swoich różnorodnych odniesieniach wychowawczych. Otwarcie się na wpływy psychologiczno-pedagogiczne zrodziło różnorodne napięcia, czasem bardzo dramatyczne. Przykładem jest kryzys katechezy we Francji w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku. Powodem niezgody były niektóre publikacje ówczesnych katechetyków francuskich, a zwłaszcza publikacja ks. Josepha Colomba¹⁰ *Catéchisme progressif*. Katechizm J. Colomba był próbą przedstawienia

---

Gadowski i Zygmunt Bielawski, modyfikując i udoskonalając metodę monachijską, przyczyniali się do rozwoju dydaktycznej wizji katechetyki. Zob. P. Poręba, *Dzieje katechetyki*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. III: Wiek XIX i XX, cz. II, red. M. Rechowicz, Lublin 1977, s. 140-142.

⁸ Impulsem do tego rodzaju refleksji i działań były wpływy pedagogiki świeckiej: pedagogiki przeżyciowej i pedagogiki szkoły pracy. Pedagogika przeżyciowa została zapoczątkowana przez W. Diltheya (1833-1911), natomiast pedagogika szkoły pracy przez J. Deweya (1859-1952) i G. Kerschensteina (1854-1932). Były to bardzo cenne wpływy, które przyczyniły się do pogłębienia jakości nauczania. Pedagogika przeżyciowa w katechezie nakazywała odejść od suchych pojęć i prowadzić do zetknięcia się z rzeczywistością ukrytą pod tymi pojęciami. Idee szkoły pracy przypominały ważną zasadę, że dziecko przyswaja sobie treści przez działanie i aktywne uczestnictwo. Zob. R. Murawski, *Etapy rozwoju katechezy*, s. 56-58.

⁹ Zob. J. Göttler, *Religions- und Moralpädagogik*, München 1923 cyt. za F. Blachnicki, *Katechetyka fundamentalna*, dz. cyt., s. 30; Z. Bielawski, *Pedagogika religijno-moralna. Katechetyka*. Wyd. II, Lwów 1934, s. 1-2. Z. Bielawski uważa katechetykę niemal za samodzielną dyscyplinę pedagogiczną Kościoła. Pomija jej związek z teologią pastoralną i opiera ją wyraźnie na podstawach pedagogicznych. Zob. P. Poręba, *Dzieje katechetyki*, s. 143. Te pedagogiczne i wychowawcze akcenty w katechetyce były bardzo silnie akcentowane, ale przyjmowały różne oblicza. Przykładowo Linus Bopp (1887-1971), uważany za najważniejszego przedstawiciela tego kierunku, bardzo silnie akcentuje wychowawczy charakter katechezy, ale jednak oddziela katechetykę od pedagogiki religijnej. Widzi w katechetyce naukę pośrednią pomiędzy pedagogiką religijną a teologią pastoralną. Zob. L. Bopp, *Katechetik. Geist und Form des katholischen Religionsunterricht*, München 1923, s. 5-14

¹⁰ Zob. F. Derkenne, *La vie et la joie au catéchisme*, Paris 1956-1957; J.M. Digeon, *Méthodes d'enseignement religieux*, Paris 1956-1957. *Catéchisme progressif* był publikowany w czterech częściach: *Parlez, Seigneur; Dieu parmi nous; Avec le Christ Jésus* (Lyon 1950), i *Au souffle de l'Esprit* (Paris 1957).

treści nauczania według zasady stopniowości z dostosowaniem do wieku adresatów zgodnie z zasadami pedagogiki i psychologii rozwojowej. Wszystko spowodowało liczne polemiki, które zakończyły się interwencją Rzymu i surowym stanowiskiem komisji episkopatu francuskiego. Przestrzegano, aby stosując zasady pedagogiczne i psychologiczne nie ingerować szkodliwie w treść katechezy¹¹. Mons. J. Honoré, następca zdymisjonowanego J. Colomba w *Centre National de l'Enseignement Religieux* (CNER) i dzisiejszy kardynał, nazwał sytuację „niszczącym tajfunem”, który przyniósł nikomu „niepotrzebny i nieszczęśliwy kryzys”. Była to „obraza wiary i honoru chrześcijańskiego tych wszystkich ludzi, którzy wokół J. Colomba pracowali dla odnowy katechezy, a która to za kilka lat, przez Sobór, byłaby pewnie uroczystie konsekrowana”¹².

Innym ważnym wydarzeniem w kontekście wpływów pedagogiki w katechetyce jest szerokie zagadnienie pedagogiki religijnej. Problem jest szczególnie aktualny w tych krajach, w których tradycyjnie preferuje się mówić bardziej o pedagogice religijnej niż katechetyce. Jest to przypadek krajów języka niemieckiego (*Religionspädagogik*) i krajów anglosaskich (*Religious Education*). Przede wszystkim w Niemczech trwa żywa dyskusja w tym zakresie, która ukazuje różne opinie i stanowiska¹³.

¹¹ Zob. G. Delcuve, *Le mouvement catéchistique en France. Le récent communiqué de la Commission Episcopale de l'Enseignement Religieux*, „Lumen Vitae” 12 (1957), s. 687-718. Ciekawą analizę wydarzenia zawiera książka J. Molinario, *Joseph Colomb et l'affaire du Catéchisme progressif. Un tournant pour la catéchèse*, Paris 2010. Zob. też G. Biancardi, *La crisi del catechismo „progressivo” in Francia* (1957), „Catechesi” 76 (2006-2007) 6, s. 59-75; G. Delcuve, *La question du catéchisme en France*, Bruxelles 1957; G. Duperray, 1957: *l'affaire du catéchisme*, „Catéchèse” 20 (1980), s. 45-68.

¹² Przywołane oceny są cytowane za: *La catechesi e il contenuto della fede*, red. F. Moog, J. Molinario, Leumann (Torino) 2012, s. 15 (Zob. Nota del curatore italiano).

¹³ Zob. U. Hemel, *Teorie der Religionspädagogik. Begriff-Gegenstand-Abgrenzungen*, München 1984; A. Kiciński, *Katechetyka a pedagogika religijna*, w: *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, red. A. Kiciński, Poznań 2007, s. 147-165; Zob. H. Schilling, *Teologia e scienze dell'educazione. Problemi epistemologici*, Roma 1974. Powołując się na studium H. Schillinga można powiedzieć, że zasadniczo większość autorów uznaje pedagogikę religijną za dyscyplinę teologiczną we wnętrzu teologii pastoralnej lub praktycznej. Zob. H. Schilling, *Teologia e scienze dell'educazione*, dz. cyt., s. 331. Zasadniczo tylko H. Halbfas, wśród autorów języka niemieckiego, oddziela pedagogikę religijną od teologii. Zob. U. Hemel, *Teorie der Religionspädagogik*, dz. cyt., s. 269-277. W tej teologicznej perspektywie zauważają się jednak różne opcje. Niektórzy autorzy bardziej podkreślają jej wymiar wychowawczy i pedagogiczny, inni zaś widzą w niej szansę na nowe oblicze tradycyjnej dyscypliny katechetycznej. Niektórzy pogłębiają pojęcia i opowiadają się za rozróżnieniem tych nauk czy też uznają jedną naukę za część innej. Przykładowo W. Langer uznaje katechetykę za część pedagogiki religijnej, natomiast H. Schilling jest przeciwny takiemu rozwiązaniu. Zob. U. Hemel, *Teorie der Religionspädagogik*, s. 257 i 262. Jeszcze inni próbują łączyć te nauki i mówią o „podwójnej dyscyplinie” (Doppeldisziplin). Takie stanowisko prezentują E. Feifel i G. Baudler. Zob. Hemel, *Teorie der Religionspädagogik*, s. 288-298.

Jednym z dość niedawnych przykładów napięcia pomiędzy pedagogiką a katechetyką jest przypadek niemieckiego katechizmu dorosłych opracowanego przez biskupów niemieckich w 1985 roku. Katechizm zrodził w Niemczech dyskusje pomiędzy zwolennikami szerszego otwarcia się na nauki pedagogiczne a teologami skoncentrowanymi wokół wizji teologicznej przekazu wiary¹⁴. W podobnym duchu zauważa się dzisiaj w Niemczech krytyczne głosy wobec pedagogicznego wymiaru katechizmu dla młodzieży Youcat¹⁵.

2. Wychowawcza natura katechezy fundamentem relacji katechetyki z pedagogiką

Relacja katechetyki z pedagogiką staje się szczególnie widoczna w odniesieniu do dwóch aspektów katechezy. Pierwszy z nich dotyczy wychowawczego charakteru procesu dojrzewania wiary, drugi odnosi się do postrzegania katechezy jako działania wpisanego w całościowy rozwój osoby. Wstępne przybliżenie tych dwóch aspektów pomaga uzasadnić obecność pedagogiki w katechezie oraz stanowi fundament refleksji nad relacją katechetyki z pedagogiką.

2.1. Katecheza jako proces wychowania w wierze

W punkcie wyjścia odnajdujemy prawdę, że katecheza nie jest jednorazowym działaniem, ale długofalowym procesem wychowania w wierze wymagającym pośrednictwa ludzkiego działania. W literaturze bardzo często pojawiają się pewne określenia, które ukazują ten wychowawczy aspekt wiary. Odnajdujemy pojęcia typu formacja wiary, pedagogika wiary, wychowywanie do wiary, droga wiary itp. Wszystkie one potwierdzają prawdę, że natura katechezy jest głęboko pedagogiczna. Dotykamy tutaj prawdy o rozwojowym i personalnym charakterze wiary, tak mocno podkreślanej w odnowionej refleksji teologicznej¹⁶. Wiara będąca odpowiedzią człowieka na głos Boga obejmuje całą osobę i ma

¹⁴ Zob. D. Emeis, *Ein Erwachsenen-Katechismus?*, „Theologische Revue” 81 (1985), s. 265-270; W. Kasper, *Einführung in den Katholischen Erwachsenenkatechismus*, Düsseldorf 1985, U. Hemmel, *Religionspädagogik-Dogmatik-Theologie. Überlegungen zu einer These von Walter Kasper*, „Katechetische Blätter” 111 (1986), s. 288-291.

¹⁵ Zob. S. Leimgruber, *Pro und Kontra Youcat*, „Katechetische Blätter” 136 (2011) 5, s. 363-365; J. Werbick, *Fragen an die Antworten des Youcat*, „Katechetische Blätter” 136 (2011) 5, s. 366-371.

¹⁶ Wśród autorów, których refleksje odegrały dużą rolę w katechezie, można wymienić: R. Aubert, *Le problème de l'acte de foi*, Lovanio 1958³; J. Moroux, *L'esperienza cristiana. Introduzione ad una teologia*, Brescia 1956.

swój dynamizm począwszy od nawrócenia przez wzrost ku pełnej dojrzałości. W katechezie nie chodzi tylko o poznanie wiedzy, ale o doprowadzenie człowieka do relacji osobowej z Bogiem. We współczesnej literaturze katechetycznej ten wychowawczy czy pedagogiczny wymiar katechezy wybrzmiewa coraz mocniej, mówi się w tym kontekście nawet o „nowym paradygmacie katechetycznym”¹⁷. Jest rzeczą ważną, aby wydobyć i wprowadzić w praktykę to pedagogiczne rozumienie katechezy jako procesu i drogi dojrzewania wiary¹⁸.

Niezwykle cenną zasługę dla takiego rozumienia katechezy ma ks. Josef Andreas Jungmann wraz z innymi reprezentantami kerygmatycznej odnowy katechezy. Ich zasługą jest klasyczne rozróżnienie pomiędzy pojęciem głoszenia wiary (*Glaubensverkündigung*) i doktryny wiary (*Glaubenslehre*). To rozróżnienie pomogło precyzyjnie rozdzielić zakres teologii systematycznej od treści katechezy i tym samym pozwoliło katechezie postrzegać siebie jako proces wychowania w wierze. Chociaż ks. J. A. Jungmann porusza się przede wszystkim na płaszczyźnie teologicznej, to jednak uważnie precyzuje, że „katechetyka nie może nigdy zapomnieć, że katecheza oznacza komunikację doktryny ludziom będącym w formacji i stąd nigdy nie może pomijać swojego aspektu wychowawczego”¹⁹.

Ten pedagogiczny charakter formacji wiary silnie wybrzmiewa w dokumentach katechetycznych Kościoła, których nie sposób tutaj wszystkich przywołać. Przykładowo spośród dokumentów można wskazać na *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, w którym czytamy, że katecheta, „inspirując się stale pedagogią wiary, (...) kształtuje swoją służbę jako specjalistyczny proces wychowawczy, czyli z jednej strony pomaga osobie w otwarciu się na religijny wymiar życia, a z drugiej strony proponuje jej Ewangelię, w taki sposób, by przeniknęła i przekształciła procesy rozumu, sumienia, wolności, działania, ażeby uczynić z życia dar z siebie za przykładem Chrystusa. W tym celu katecheta zna i wykorzystuje wkład rozumianych po chrześcijańsku nauk o wychowaniu”²⁰.

2.2. Katecheza w procesie integralnego rozwoju osoby

Pedagogika zaznacza swoją obecność, kiedy spojrzymy na katechezę jako ważny moment wychowawczy w całościowym rozwoju osoby. Katecheza wychowując

¹⁷ Zob. E. Alberich, *Catechesi ed educazione: uno stretto e collaudato rapporto*, w: *Catechesi ed educazione. Un rapporto possibile e fecondo*, red. F. Kannheiser-Feliziani, Leumann (Torino) 2011, s. 124.

¹⁸ Często katecheza nie dostrzega tej swojej charakterystyki, jest redukowana do zdobycia tylko wiedzy, zamyka się w okresie przygotowania do przyjęcia sakramentu czy też jest wypełnieniem jedynie jakiejś praktyki wymaganej przez prawo. Tylko w przyjęciu tej pedagogiczno-wychowawczej optyki katecheza staje się autentycznym procesem wychowania w wierze.

¹⁹ J. A. Jungmann, *Katechetik*, Freiburg 1953, s. 10.

²⁰ DOK 147. Zob. także CTr rozdz. III.

w wierze prowadzi jednocześnie do dojrzałości ludzkiej. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* stwierdza, że „katecheza jest integralną formacją chrześcijańską”²¹. Związek wychowania z katechezą ma swój fundament w objawieniu Bożym. Bóg wychowuje swój lud i prowadząc go drogą wiary prowadzi jednocześnie ku pełni człowieczeństwa²². Katecheza stanowi prawdziwy i permanentny proces wychowawczy, który powinien towarzyszyć integralnemu rozwojowi osoby²³. Optyka wiary staje się w ten sposób prawdziwym programem życia i pełni funkcję integrującą całą osobowość człowieka. Ma ona wartość formacyjną i wychowawczą, gdyż wpływa na dojrzałość osoby we wszystkich jej wymiarach²⁴. Katecheza łączy się z działaniami charakterystycznymi dla każdego procesu wychowania, takimi jak na przykład rozwój osoby, dojrzałość psychologiczna i emocjonalna, otwartość na innych, odpowiedzialność, zdolność do uczestnictwa w życiu wspólnoty itp.

Temat związku katechezy z całościowym procesem wychowania jest dzisiaj bardzo aktualny²⁵. Zapewne jest to odpowiedź na apel dzisiejszego Kościoła o podjęcie uważnej refleksji nad wychowaniem. Warto przywołać tutaj głos Benedykta XVI zawarty w *Liście do diecezji rzymskiej o pilnej potrzebie wychowania* z 21 stycznia 2008 roku²⁶. Nie sposób nie zauważyć w tym miejscu polskiej inicjatywy Tygodnia Wychowania podjętej przez Komisję Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. Podkreśla się w niej wychowawczą rolę katechezy. W liście pasterskim z okazji II Tygodnia Wychowania czytamy, że katechizacja „wspomaga wychowawczą funkcję szkoły” oraz „sprzyja pełnemu rozwojowi

²¹ DOK 84. Zob. też DOK 67.

²² Zob. A. Bozzolo, *Sull'idea di evangelizzazione*, w: *Evangelizzazione e educazione*, red. A. Bozzolo, R. Carelli, Roma 2011, s. 340-341.

²³ Zob. E. Alberich, *Catechesi*, w: *Dizionario di Scienze dell'Educazione*, red. J. M. Prelezio, G. Malizia, C. Nanni, Torino 1997, s. 165-167.

²⁴ Zob. J. Bagrowicz, *Pedagogika chrześcijańska - pedagogika religii (religijna) - katechetyka*, w: *Abyśmy podtrzymywali nadzieję*, w: *Abyśmy podtrzymywali nadzieję*, red. P. Tomasik, Warszawa 2005, s. 38-42; G. Groppo, *Educazione cristiana*, w: *Dizionario di scienze dell'educazione*, s. 348-351.

²⁵ Przykładem może być refleksja katechetyczna we Włoszech. Warto przywołać sympozjum Stowarzyszenia Katechetów Włoskich poświęcone relacji katechezy z wychowaniem, które odbyło się w Verbania-Pallanza w dniach 19-21 września 2010 r. Zob. Associazione Italiana Catecheti, *Catechesi ed educazione. Un rapporto possibile e fecondo*, dz. cyt. Bardzo cenną pozycją jest szerokie opracowanie zbierające owoce seminarium naukowego poświęconego relacji ewangelizacji z wychowaniem, które było zorganizowane 2011 roku przez Wydział Teologiczny w Turynie należący do Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie. Zob. *Evangelizzazione e educazione*.

²⁶ W dokumencie wyraźnie zauważa zjawisko kryzysu wychowawczego i mówi się o „zapotrzebowaniu na prawdziwe wychowanie”. Zob. Benedykt XVI, *List do diecezji rzymskiej o pilnej potrzebie wychowania*, „L'osservatore Romano” (wyd. polskie), 29 (2008) 4, s. 4-6.

młodego człowieka. Katecheza wzbogaca nasz edukacyjny krajobraz o nowe treści, a także, o czym nie można zapomnieć, posiada silny wymiar wychowawczy, wnosząc w życie szkoły i jej uczniów głęboko zakorzenioną inspirację oraz motywację w kształtowaniu dojrzałych osobowości²⁷.

Podsumowując ten punkt można powiedzieć, że myśleć katechetycznie oznacza to samo, co myśleć pedagogicznie. Katechetyka ma głęboki wewnętrzny rys pedagogiczny, dzięki któremu staje się ona nauką o wychowaniu we wszystkich swoich działaniach²⁸. Nie wynika to jedynie z nowych wyzwań kulturowych, ale przede wszystkim z samej wychowawczej natury katechezy.

3. Otwartość na pedagogikę jest konieczna, ale wymaga ostrożności

Dokumenty katechetyczne Kościoła podkreślają potrzebę pedagogiki w katechetyce. W adhortacji *Catechesi tradendae* stwierdza się, że katecheza potrzebuje stałej odnowy przez pogłębienie między innymi jej podstaw pedagogicznych²⁹. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* poucza, że metodologia katechetyczna wykorzystuje nauki pedagogiczne i jest otwarta na metody danego czasu³⁰. W podobnym duchu w polskim *Dyrektorium katechetycznym* mówi się, że wychowanie katechetyczne powinno korzystać z osiągnięć świeckiej teorii wychowania³¹.

Kościół w swoim nauczaniu apeluje jednak o zachowanie szczególnej ostrożności w budowaniu relacji katechezy z pedagogiką. Jan Paweł II w jednej ze swoich katechez środowych przywołuje myśl z adhortacji *Catechesi tradendae* i stwierdza, że katecheza wymaga co prawda odnowy w jej fundamentach pedagogicznych, ale dodaje jednocześnie, że nie wszystko, co jest nowe, jest zarazem dobre i opłacalne. Zauważa, że chociaż włożono wiele wysiłków w rozwój

²⁷ Zob. *Kościół domem życia, wiary i miłości. List Pastorski Episkopatu Polski z okazji II Tygodnia Wychowania, 16-22 września 2012 roku*, w: http://www.episkopat.pl/?a=dokumentyKEP&doc=2012828_0 (dostęp: 03.09.2012). Zob. też *List Episkopatu Polski z okazji 20. rocznicy powrotu katechezy do szkoły „Poznać prawdę, a prawda was wyzwoli”* (J 8, 32), *Kat* 54 (2010) nr 9, s. 5.

²⁸ Zob. E. Alberich, *Teología y catequesis*, w: *Nuevo Diccionario de Catequética*, red. V. M. Pedrosa Ares, M. Navarro Gonzales, R. Lazaro Recale, J. Sastre Garcia, t. II, Madrid 1999, s. 2174; A. Giné, *La pedagogia en la catequesis*, „*Teología y Catequética*” 9 (1990) 35-36, s. 489-499; R. Marlé, *Qui es le pédagogue*, „*Catéchèse*” 31 (1991) 122, s. 26-32.

²⁹ Zob. CTr 17.

³⁰ Zob. DOK 148. Także wcześniejsza *Ogólna instrukcja katechetyczna* poucza, że dla skuteczności odnowy katechetycznej należy korzystać z różnego rodzaju nauk, w tym z nauk humanistycznych. Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ogólna instrukcja katechetyczna*, 9.

³¹ Zob. DKP 38.

metod katechezy, to jednak odnotowuje się w wielu miejscach częste skargi na ich braki i nie najlepsze rezultaty w praktyce katechetycznej³².

Opierając się na treści dokumentów można wskazać kilka zasad koniecznych do uwzględnienia w poszukiwaniu poprawnej relacji katechetyki z pedagogiką. Przestrzeganie tych prawd może posłużyć temu, co *Dyrektorium ogólne o katechizacji* nazywa weryfikacją teologiczną założeń pedagogicznych katechezy. W dokumencie twierdzi się jednak, że wymiar pedagogiczny katechezy „nie został jeszcze poddany zawsze koniecznej weryfikacji teologicznej”³³.

Przede wszystkim należy zauważyć specyfikę natury aktu wiary i katechezy. Pośrednictwo pedagogiczne nie może naruszać działania łaski Bożej i wolnej odpowiedzi człowieka. Proces wychowania w wierze jest inny od pozostałych działań wychowawczych. Należy mówić zawsze o wychowywaniu w znaczeniu drugorzędnym w stosunku do natury teologicznej aktu wiary³⁴. Istotnymi są tutaj pojęcia pedagogii Bożej i związanej z nią pedagogii wiary. W *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* stwierdza się, że Kościół musi wzorować się na Bożej pedagogii i szukać spójności między pedagogią ogólną i pedagogią specyficzną dla katechezy³⁵.

W nauczaniu Kościoła zostają podane pewne wskazówki do wykorzystania pedagogiki w katechezie, aby uniknąć niebezpieczeństw i zagrożeń związanych z wprowadzeniem pedagogiki do katechezy. W *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* poucza się, że w korzystaniu ze świeckich nauk wychowawczych należy zachować szczególną ostrożność w stosunku do ich podstaw filozoficznych, jak i skutków wychowawczych³⁶. Tę kwestię szeroko pogłębia polskie *Dyrektorium katechetyczne* i stwierdza, że przyjmowane teorie wychowania powinny być zgodne z chrześcijańską wizją człowieka i wychowania³⁷. Osąd ewangeliczny teorii pedagogicznych powinien rozpoczynać się zawsze od dokładnego przyjrzenia się przedzałożeniom filozoficznym tych teorii. Dotyczą one przede wszystkim przyjętych w nich koncepcji człowieka i filozofii wychowania³⁸. Przypomina się także, że należy troszczyć się o integralność przekazu nauki wiary³⁹.

³² Zob. Jan Paweł II, *Pedagogia katechezy*. Katecheza z 16.01.1985, w: Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, Watykan 1987, s. 26-27.

³³ DOK 30.

³⁴ Zob. E. Alberich, *Katechetyka dzisiaj. Podręcznik katechetyki fundamentalnej*, s. 146.

³⁵ Zob. DOK 237.

³⁶ Zob. tamże, nr 243.

³⁷ Zob. DKP 39.

³⁸ Zob. P. Tomasiak, *Katechetyka fundamentalna*, w: *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, Tarnów 2003, s. 208.

³⁹ Zob. CTr 30-31; 49.

Weryfikacja ewangeliczna czy teologiczna nauk pedagogicznych nie oznacza oczywiście pomniejszania ich znaczenia, wręcz przeciwnie, wzywa do głębszej refleksji w tym zakresie. Podstawy pedagogiczne katechetyki, wraz z psychologicznymi, „stają się nowym działem katechetyki oraz domagają się stworzenia odrębnego obszaru badawczego”⁴⁰. Katechetyka fundamentalna nie może ograniczać się tylko do korzystania z dyscyplin teologicznych, ale powinna opracowywać kryteria relacji katechezy z naukami humanistycznymi⁴¹. Tego rodzaju kryteriów nie ma jeszcze dostatecznie jasno sformułowanych w refleksji katechetycznej⁴².

4. Katechetyka w dialogu interdyscyplinarnym z pedagogiką

W budowaniu relacji z pedagogiką powszechnie przyjmuje się interdyscyplinarną wizję katechetyki. Katechetyka jest nie tylko nauką wielodyscyplinarną odwołującą się do różnorodnych metod naukowych, ale cechuje ją interdyscyplinarność. W ujęciu interdyscyplinarnym następuje współpraca katechetyki z pedagogiką dla osiągnięcia wspólnego celu. Jego osiągnięcie jest możliwe tylko we wzajemnej współpracy tych nauk, gdyż każda z nich w oddzieleniu od pozostałej nic jest w stanie osiągnąć zamierzonego celu. Pedagogika pozwala poszukiwać odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób model życia w wierze opracowany przez teologię może być realizowany w praktyce⁴³.

Tego rodzaju interdyscyplinarne ujęcie dialogu z pedagogiką odnajdujemy w refleksji wielu współczesnych katechetyków, zarówno obcojęzycznych, jak i polskich. Wśród tych pierwszych można wskazać na refleksję dobrze znanego w Polsce ks. E. Albericha, według którego katechetyka posiada dwie dusze, teologiczną i pedagogiczną, a idąc dalej, może być uznawana nie tylko za dyscyplinę teologiczną, ale również i dyscyplinę pedagogiczną. Wszystko zależy od tego, co będzie przedmiotem uwagi. Jeśli przedmiotem refleksji będzie edukacyjny proces dojrzewania wiary, wówczas katechetyka może czy nawet powinna być nazywana dyscypliną pedagogiczną⁴⁴. Relacja interdyscyplinarna z pedagogiką

⁴⁰ P. Tomasik, *Kluczowe pojęcia katechetyki fundamentalnej*, w: *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, s. 31.

⁴¹ Zob. J. Gevaert, *Studiare catechetica*, s. 22.

⁴² Pewną próbę sformułowania kryteriów odnajdujemy w: J. Gevaert, *Studiare catechetica*, s. 21-22.

⁴³ Można powiedzieć, że jest tutaj pewnego rodzaju „synteza, w której wykazuje się niesprzeczność zasad czy prawd zawartych w orędziu zbawienia z zasadami pedagogiki czy psychologii”. K. Misiaszek, *Katechetyka - katecheza - pedagogika religii. Refleksje na kanwie dialogu między katechetyką a pedagogiką religii*, w: *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, s. 179.

⁴⁴ Zob. E. Alberich, *Katecheza dzisiaj*, s. 14-15. Kwestię interdyscyplinarności katechetyki szeroko omawia G. Ruta, *Catechetica come scienza. Introduzione allo studio e rilievi epistemologici*, Messina 2010, s. 257-275.

widoczna jest także w polskich opracowaniach. Według ks. M. Majewskiego katechetyka jest zarówno nauką teologiczno-pastoralną, jak i antropologiczno-pedagogiczną⁴⁵. Autor mówi o komplementarności pomiędzy katechetyką i pedagogiką⁴⁶. Podobne poglądy na temat interdyscyplinarności katechetyki odnajdujemy również u innych polskich katechetyków⁴⁷. Przykładem dwuaspektowego spojrzenia na katechetykę może być też model studiowania katechetyki na Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie, gdzie katechetyka jest studiowana zarówno na wydziale teologicznym, jak i na wydziale nauk wychowawczych⁴⁸.

Relacja katechetyki z pedagogiką dotyka pytania o status epistemologiczny katechetyki. Jak można zauważyć, miejsce i rola pedagogiki zależą od rozumienia tożsamości katechetyki i jej relacji z innymi naukami. Na tym obszarze odnajdujemy wiele kwestii wymagających pogłębień i studiów. Katechetyka jest złożoną nauką o charakterze interdyscyplinarnym i zakłada pluralizm naukowy. Obok teologii znajdują się nauki humanistyczne. Otwartą kwestią jest więc pytanie o to, czy katechetyka jest jedną nauką czy zespołem nauk w interdyscyplinarnym dialogu? Wciąż aktualne jest też pytanie o to, czy katechetyka jest nauką autonomiczną, czy integralną częścią teologii pastoralnej?⁴⁹

5. Katechetyka w poszukiwaniu relacji z pedagogiką

Podwójna konstelacja epistemologiczna katechetyki, pedagogiczna i teologiczna, sprawia, że jej relacje z pedagogiką przyjmują różne formy i modele. Przez długi czas katechetyka była całkowicie podporządkowana teologii systematycznej i jej kanonom interpretacyjnym. Ta wielowiekowa subordynacja katechetyki wywarła duży wpływ na sposób postrzegania pedagogiki. Katecheza w takim ujęciu ma silny charakter doktrynalny i koncentruje swoją uwagę przede wszystkim na przekazie treści wiary (*fides quae*). W tego rodzaju spojrzeniu współpraca z pedagogiką dotyczy głównie kwestii czysto metodologicznych. Zadaniem katechetyki jest studiowanie i kierowanie wszystkimi momentami metodologii

⁴⁵ Zob. M. Majewski, *Katechetyka*, w: EK, t. VIII, kol. 1021; Tenże, *Zagadnienia metodologiczne katechetyki*, Kraków 1998, s. 23.

⁴⁶ Zob. M. Majewski, *Fundamentalne problemy katechetyki*, Lublin 1981, s. 31-36.

⁴⁷ Zob. Z. Marek, *Podstawy i założenia katechetyki fundamentalnej*, Kraków 2007, s. 19-36; P. Tomasiak, *Katechetyka fundamentalna*, s. 211-213. Wśród dziedzin pedagogiki, z którymi należy nawiązywać dialog, P. Tomasiak wymienia pedagogikę ogólną, teorię wychowania, dydaktykę, pedagogikę społeczną, pedagogikę specjalną, andragogikę i pedeutologię.

⁴⁸ Zob. J. Gevaert, *Studiare catechetica*, s. 22.

⁴⁹ Zob. E. Alberich, *Linee di un orizzonte ideale per il rapporto tra teologia e catechesi*, w: Gruppo Italiano Catecheti, *Teologia e catechetica in dialogo. Atti del III incontro nazionale dei catechisti Italiani (Frascati 29 aprile - 1 maggio 1978)*, Bologna 1979, s. 276-277.

katechetycznej: poznawczym, interpretacyjnym, organizacyjnym, działaniowym i walutacyjnym. Katechetyka traci tutaj swoją autonomię w stosunku do teologii. Gdzieś głęboko w tle przebija się przekonanie, że prawdziwą nauką normatywną jest teologia systematyczna i to ona właśnie powinna dyktować katechezie treść i określać zasady jej przekazu. Związek z pedagogiką zostaje w takiej sytuacji osłabiony, gdyż katechetyka jest zredukowana do prostej dedukcji lub aplikacji teologii systematycznej. Katechetyce powierza się jedynie zadanie opracowania pedagogicznych zasad przekazu treści, odpowiedniego języka i metod, sama zaś treść zostaje zarezerwowana teologii.

Z biegiem czasu, kiedy dokonywała się odnowa katechezy i wzrastała pedagogiczna wrażliwość na odbiorcę, katechetyka zaczęła uwalniać się spod dominacji teologii systematycznej. Było to zasługą między innymi przywoływanego już ks. Josepha Andreea Jungmanna, dzięki któremu katecheza zaczęła otwierać się na wymogi pedagogiczne procesu wychowania w wierze. Z pewnością swój wkład miał również rozwój teologii pastoralnej czy praktycznej, w ramach której była studiowana katechetyka. Bardzo cenna była refleksja pastoralistów, którzy byli jednocześnie katechetykami, takich jak ks. Franz Xavier Arnold, wspomniany ks. Josef Andreas Jungmann czy o. Pierre André Liégè. Nie sposób pominąć wkładu wielkich katechetyków tamtego okresu, takich jak ks. Joseph Colomb, ks. Marcel van Caster czy w Polsce ks. Franciszek Blachnicki. Zwrócenie uwagi w tym przypadku na naturę pedagogiczną aktu wiary (*fides qua*) zrodziło nową relację z pedagogiką. Główny akcent został przesunięty w stronę pedagogicznego wymiaru katechezy. W tym przypadku relacja z pedagogiką nie ogranicza się do kwestii metodologicznych, ale przyjmuje formy interdyscyplinarnego i wielopłaszczyznowego dialogu w procesie wychowania w wierze. Katechetyka zyskuje w ten sposób silne rysy pedagogiczne i można mówić o niej jako o dyscyplinie pedagogicznej. Zauważa się tutaj różnorodność ujęć i stanowisk. Niektóre z nich szczególnie mocno akcentują aspekty pedagogiczne formacji wiary. Nie sposób nie wspomnieć tutaj zagadnienia pedagogiki religijnej, w której aspekt pedagogiczny procesu wychowania w wierze staje się szczególnie szeroki i silny. Jak stwierdza ks. J. Bagrowicz, zostaje tutaj szerzej uwzględniona perspektywa społeczna, psychologiczna, antropologiczna wychowania i o wiele bardziej w stosunku do katechetyki mają miejsce odwołania do źródeł i uwarunkowań pozaeklezyjalnych, antropologicznych, społecznych, kulturowych⁵⁰.

⁵⁰ Zob. J. Bagrowicz, *Pedagogika chrześcijańska – pedagogika religii (religijna) – katechetyka*, s. 47. Zagadnienie relacji katechetyki z pedagogiką religijną zostało już zasygnalizowane w pierwszej części refleksji, jest ono złożone i tym samym wymaga oddzielnych studiów. Zob. J. Bagrowicz, *Pedagogika chrześcijańska – pedagogika religii (religijna) – katechetyka*; U. Hemel, *Teorie der Religionspädagogik*; A. Kiciński, *Katechetyka a pedagogika religijna*, s. 165; K. Misiaszek, *Katechetyka – katecheza – pedagogika religii*, s. 166-186; H. Schilling, *Teologia e scienze dell'educazione*.

Przedstawione różnorodne spojrzenia na relację katechetyki z pedagogiką wyraźnie pokazują, że katechetyka oscyluje pomiędzy jej duszą teologiczną i pedagogiczną. W relacji do pedagogiki można mówić o pewnym zjawisku dwubiegunowości pomiędzy ujęciem teologicznym i pedagogicznym. Problem jest złożony, dotyka w swoich korzeniach szerokiego zagadnienia relacji teologii do nauk humanistycznych⁵¹. Jesteśmy rozdarci między wiernością nie tylko Bogu, ale i wiernością człowiekowi, wiernością treściom wiary i wiernością samemu aktowi wiary, między wiarą i życiem, między pedagogią Bożą i pedagogią ludzką, między dojrzałością w wierze i dojrzałością ludzką, między nauczaniem a wychowywaniem, między treścią i metodą. Istnienie tego rodzaju napięć nie powinno jednak zbytnio dziwić, kiedy pod uwagę weźmiemy teandryczną i dwubiegunową naturę Kościoła. Katechetyka próbuje wskazywać drogi mediacji ku owocnemu współistnieniu pedagogiki z teologią, czego przykładem jest chociażby katechetyczna zasada wierności Bogu i człowiekowi⁵².

6. Katechetyka i pedagogika – wnioski końcowe i wyzwania pod adresem dalszej refleksji

Dokonana analiza związku katechetyki z pedagogiką pozwala na sformułowanie kilku wniosków końcowych. Ich określenie pomoże dokonać syntezy problemu i wytyczyć kierunki dla dalszych refleksji i poszukiwań.

- a) Patrząc na historię, jak i współczesną myśl katechetyczną można stwierdzić, że katechetyka potrzebuje pedagogiki. Relacja z pedagogiką przybiera różne formy i kierunki rozwoju, niemniej jednak odniesienie do pedagogiki w takiej czy innej formie jest zawsze uznawane za konieczne. Potrzeba pedagogiki znajduje swoje uzasadnienie zarówno na płaszczyźnie teologiczno-pastoralnej, jak i psychologiczno-rozwojowej.
- b) Drugim ważnym wnioskiem jest fakt, że kształt relacji katechetyki z pedagogiką jest uwarunkowany przyjętą koncepcją katechetyki. Pytanie o relację z pedagogiką jest zarazem pytaniem o samą tożsamość katechetyki. Szczególnie warto przywołać tutaj głos ks. R. Murawskiego, który stwierdza, że w Polsce „istnieje w tej chwili, uwarunkowana różnymi racjami i względami, pilna potrzeba wypracowania i stworzenia spójnej teorii katechezy”⁵³.

⁵¹ Zob. H. Schilling, *Teologia e scienze dell'educazione*.

⁵² Zob. T. Panuś, *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji*, Kraków 2001.

⁵³ R. Murawski, *Pojęcie katechetyki w refleksji współczesnych polskich autorów*, w: *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, s. 28.

- c) W budowaniu relacji katechetyki z pedagogiką należy zachować specyficzny charakter samej katechezy, która jest pedagogią wiary mającą swój wzór w pedagogii Bożej. Aktualny jest apel o ewangeliczną weryfikację pedagogiki w katechezie. Ta jednak, jak już zostało to wspomniane, w wielu przypadkach nie została jeszcze dokonana⁵⁴.
- d) Warto podjąć działania, aby katecheza stawała się coraz bardziej świadoma swojego wychowawczego i zarazem pedagogicznego charakteru. Jest to wyzwanie dla katechetyki, aby potrafiła w tym zakresie określić kryteria i kierunki dalszego rozwoju katechezy. Paradygmat pedagogiczny katechezy wzywa do poszukiwań zarówno w teorii, jak i w praktyce katechetycznej. Chodzi o to, aby pedagogika, nie naruszając w żaden sposób oryginalności procesu formacji wiary, nie była jedynie w służbie formalnego przekazu wiedzy, ale pomagała prowadzić przede wszystkim do wewnętrznego rozwoju wiary⁵⁵. Ważnym wyzwaniem staje się tutaj opracowanie kryteriów obecności pedagogiki w katechetyce. Z pewnością będzie ono łatwiejsze do realizacji w chwili opracowania wspólnej wizji katechetyki, o której potrzebie była mowa powyżej.
- e) Z drugiej strony należy zwrócić uwagę na niebezpieczeństwo dominacji pedagogiki w katechetyce. Pojawiają się dzisiaj opinie i poglądy, szczególnie wśród praktyków katechezy, że dużo ważniejsze są kwestie pedagogiczne i metodologiczne katechezy niż cała teoria katechezy. Chociaż obserwacja ta dotyczy bardziej zakresu samej metodologii czy dydaktyki, to jednak warto ją zauważyć w kontekście ogólnej relacji z pedagogiką. Książd R. Murawski stwierdza, że w polskiej katechezie zauważa się stosunkowo znaczącą koncentrację na dydaktycznej czy metodologicznej wizji katechezy. Świadczy o tym chociażby duże zainteresowanie metodyką katechezy w publikacjach i dyskusjach. Istnieje niebezpieczeństwo sprowadzenia katechetyki do wymiaru czysto dydaktyczno-metodycznego⁵⁶.

Z pewnością nie jest rzeczą łatwą budowanie relacji katechetyki z pedagogiką. Historia pokazuje, że nowe poszukiwania rodzą czasem różne konflikty czy wręcz dramatyczne interwencje. Pozostaje jednak wciąż aktualne wołanie o szukanie jak najbardziej owocnego dialogu z pedagogiką. Jest szczególnie ważne, aby to szukanie było naznaczone duchem wiary. Jan Paweł II poucza, że „nie wystarczy poszukiwanie i doskonalenie nawet najlepszych metod, jeśli nie są one ożywiane duchem wiary. Aspekty naukowe pedagogii nie zdołają zastąpić

⁵⁴ Zob. DOK 30.

⁵⁵ Rzeczą ciekawą byłaby tutaj chociażby analiza podręczników do religii w ich wymiarze wychowawczym i pedagogicznym. W wymiarze praktyki katechetycznej dużą pomocą są zawsze mądrze przygotowane podręczniki metodyczne zawierające bardzo solidnie opracowane wprowadzenia tak w wymiarze pedagogicznym jak i teologicznym.

⁵⁶ Zob. R. Murawski, *Pojęcie katechetyki w refleksji współczesnych polskich autorów*, s. 19-20; P. Tomasik, *Katechetyka fundamentalna*, s. 211-212.

braku wiary. Bowiem wiara skłania katechizującego do poszukiwania lepszych metod przedstawiania i przekazywania doktryny. Wiara jest duszą katechezy, inspirującą cały wysiłek pedagogiczny w nauczaniu religii⁵⁷.

Streszczenie

Artykuł podejmuje ważny temat relacji katechetyki z pedagogiką. Wychodząc z założenia, że konieczność pedagogiki w katechezie jest rzeczą oczywistą, próbuje się ukazać nie tyle samą potrzebę pedagogiki w katechezie, ile dużo bardziej jej miejsce i rolę w refleksji naukowej nad katechezą. W tym celu zostały omówione następujące kwestie: rozwój relacji pedagogiki do katechezy w historii katechetyki, natura wychowawcza katechezy stanowiąca fundament jej dialogu z pedagogiką, ostrożność w otwartości katechezy na pedagogikę, dialog interdyscyplinarny katechetyki i pedagogiki, poszukiwania kierunków tego dialogu. Na koniec zostają sformułowane wyzwania pod adresem dalszej refleksji, wśród których podkreśla się konieczność określenia zasad dla wykorzystania pedagogiki w katechezie. Całość kończy się stwierdzeniem, że poszukiwania relacji katechetyki z pedagogiką muszą być naznaczone duchem wiary, gdyż wiara jest duszą katechezy inspirującą cały wysiłek pedagogiczny w nauczaniu religii.

Słowa kluczowe: pedagogika, katechetyka, katecheza, wychowanie.

DIE RELATION ZWISCHEN DER KATECHETIK UND DER PÄDAGOGIK

Zusammenfassung

Der Artikel unternimmt das wichtige Thema **der** Relation zwischen der Katechetik und der Pädagogik. **Wenn man von der Voraussetzung ausgeht**, dass die Pädagogik in der Katechetik eine offenbare Angelegenheit ist, versucht man nicht nur auf den Gebrauch **der** Pädagogik, sondern auch **auf** ihre Stellung und ihre Rolle **im** wissenschaftlichen **Nachdenken** über die Katechetik **hinzudeuten**. **Um das zu erreichen** wurden folgende Fragen besprochen: die Entwicklung der Relation zwischen der Katechese und der Pädagogik in der Katechetikgeschichte; die erziehende Natur von der Katechese, die eine Grundlage für ihre Dialog mit der Pädagogik bildet, **die Vorsichtigkeit** in der Offenheit der Katechese **der** Pädagogik **gegenüber**; **interdisziplinäres** Dialog zwischen der Katechetik und der Pädagogik und die Suche nach der Richtungen diese Dialog. **Zum Schluss** wurden die Forderungen formuliert, die zur weiteren Reflexion bewegen. Unter **denen betont man** die Notwendigkeit, die Regeln für die Verwendung **der** Pädagogik in der Katechese zu definieren. **Das Ganze** endet mit der Feststellung, dass die Suche nach der Relation zwischen der Pädagogik und der Katechetik mit dem Geist des Glaubens **gekennzeichnet** werden muss. Der Glaube ist **denn** die Seele von der Katechese, **die** den ganzen pädagogischen Aufwand bei dem Religionsunterricht **anregt**.

Die Schlüsselwörter: Pädagogik, Katechese, Katechetik, Erziehung.

⁵⁷ Jan Paweł II, *Pedagogia katechezy*, s. 27.